

Η ΞΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Τὸ βράδυ γύρισε ἡ Λούταινα στὸ σπίτι, πῆρε τὸ κλειδὶ ἀπὸ μιὰ παραθυρούλα ὅπου τόκρυβαν μὰ δὲν ἀνοιξε γιὰ νὰ μπεῖ μέσα. Κάθησε στὸ πέτρινο πεζούλι πὺν ἦτανε δίπλα στὴν πόρτα τους, ἀκούμπησε κιόλας μὲ τόνα χέρι καὶ ξαπόσταινε.

Πρὶν ἀπ' τὸ γιόμα εἶχε πάει στὸν «Καμπουλάκη» μὲ ψωμί κι ἓνα κατσαρόλι φαῖ γιὰ τὸ μικρότερο γιό της τὸ Δῆμο. Καὶ κάθησε ὡς τὸ βράδυ καὶ τὸν βοηθοῦσε στὴ σπορὰ τοῦ καλαμποκιοῦ. Εἶχανε κι αὐτοῦ κάτου ἓνα καλὸ ποτιστικὸ χωράφι, παρμένο σεμπρικό. Ἄπ' αὐτὸ δὰ ὄλπιζαν νὰ πάρουν τὸ περισσότερο ψωμί τους μόλο πὺν εἶχανε ἄλλα δυὸ χωράφια σπαρμένα, τὸ ἓνα στὴν «Ἀγραπιδούλα» καὶ τὸ ἄλλο στὰ «Κουλούρια». Κεῖνα ἦτανε πιὸ μεγάλα, μὰ ξερικό. Ἄπὸ δῶ κι ἐνάμιση μῆνα τὰ εἶχανε σπαρμένα καὶ τώρα εἶχε μεγαλώσει τὸ καλαμπόκι. Μιὰ βροχούλα θὰ ἦτανε μάλαμα καθαρὸ. Τὸ δικὸ τους χωράφι στὴ «Λαγγάδα» τὸ εἶχανε φέτος στάρι κι ὁ καιρὸς τὰ εἶχε πάει καλὰ τὰ στάρια.

Ἡ Λούταινα καθόντανε ὀλοένα στὸ πεζούλι καὶ κοιτάζε τὸν κόσμον, πὺν διάβαινε τὴν κάτου μεριά στὴ στράτα. Ἄλλος γύριζε ἀπὸ δουλειά, ἄλλος κατέβαινε στὴν ἀγορὰ καὶ οἱ γυναῖκες ἔφερναν νερὸ μέσα σὲ ποτίστρες πὺν τίς εἶχανε στὸ κεφάλι τους. Χαμπηλὰ στὴ λάκα, δίπλα στὸν ἀμαξωτὸ δρόμον, κάτι παιδάκια πάσκιζαν νὰ σηκώσουν ἓναν αἰτὸ χάρτινον, μὰ δὲν τὰ κατάφερναν μόλο πὺν φουσοῦσε ἀγεράκης. Φαίνεται δὲν εἶχανε πετύχει τὴν οὐρὰ γιὰτὶ ὁ αἰτὸς

σηκώνονταν λίγο, ἔκανε δυὸ τρεῖς γύρες κι ἔπερτε μπηχτὰ στὴ γῆς. Στὸν ἀμαξόδρομο περνοῦσαν παρέες παρέες κύριοι ποὺ πάγαιναν περίπατο. Κι αὐτοῦ δά, δίπλα στὸ Λουταῖκο τὸ σπῖτι, κάθονταν ἓνα παιδὶ ὡς δεκατέσσερω χρονῶν καὶ διάβαζε φωναχτὰ ἀπὸ ἓνα ἀναγνωσματάρι. Μιὰ διάβαζε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἓνα κεφάλαιο, καὶ μιὰ τῷλεγε ἀνάποδα χωρὶς νὰ δυσκολεύεται ὀλότελα. Νὰ ποῦμε τὸ «εἶμαι καλά», τῷλεγε: «ἄλλακ ἰαμίε»· κι ἔτσι ὀλόκληρο κεφάλαιο. Μόλις ἓνα χρόνο εἶχε ποὺ πῆγε στὸ σκολεῖο καὶ ὅλοι τὸ θαύμαζαν γιὰ τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴ μνήμη του. Πρὶν ἦτανε τσοπανάκης κι ἔπιανε φεΐδια ἀπ' τὴν οὐρὰ καὶ τάβγανε ἀπὸ τὴν τρύπα τους.

“Ὅλα τάκουγε καὶ τάβλεπε ἢ γριὰ μὰ ὁ νοῦς της ἦτανε στὰ παπούτσια της ποὺ εἶχανε λυώσει ὀλότελα. Κάτι χοντροσπαγγα τὰ κρατούσανε ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ· οἱ πατούσες ἦτανε τρύπιες. Τὰ εἶχε φορέσει κάπου ἓνα χρόνο καὶ βέβαια δὲ μπορούσε νὰ εἶναι σὲ καλύτερη κατάσταση τώρα. “Ὅταν περπατοῦσε ἔμπαιναν χαλικάκια καὶ ξυπολιόντανε γιὰ νὰ τὰ βγάλει. Κι ὅμως δὲν ἔλεγε τίποτα στὰ παιδιὰ της· μόνα τους ἄς ἔβλεπαν. Τώρα ἦτανε μιὰ ἐποχὴ ποὺ δὲν εἶχανε λεφτὰ καὶ δὲν ἠθελε νὰ τὰ στενοχωρέσει, μὰ ὅλο γόγγυζε ἢ καρδιά της ὅταν περπατοῦσε. Συνειδησμένη· ἦτανε νὰ περπατάει καὶ ξυπόλητη ὀλότελα, ὅμως ντρέπονταν νὰ φαίνεται σὲ κόσμον μὲ τέτοια παπούτσια...

“Ὑστερ' ἀπὸ λίγο σηκώθηκε, ξεκλείδωσε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε μέσα.” Ἐφεγγε καλούτσικα ἀκόμα, καὶ κοίταξε νὰ ἴδει πῶς εἶχε βαλμένο τὸ κάθε πρᾶμα ἢ νύφη της.

— Δῶ εἶσαι μάννα; ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ Δήμου ἀπόξω. Αὐτὸς εἶχε πάει τὰ βῶδια γιὰ νερὸ ἀφοῦ τάφησε νὰ πάρουν μιὰ χασιὰ πρῶτα στὰ χαντάκια καὶ νὰ ξειδρώσουν. Μετὰ τὰ πῆγε καὶ τάδεσε ἀπόξω στὴν ἀχειριῶνα τους ποὺ ἦτανε στὸ πέρα μέρος ἀπ' τὸ ρέμα. Τοὺς ἔρριξε χόρτο καὶ ὕστερα πέρασε ἀπ' τὰ μαγαζιά.

— Ἡρθες Δήμο; εἶπε ἡ Λούταινα βγαίνοντας στὴν πόρτα.

“Ὁ Δήμος κρατοῦσε ἓνα ζευγάρι παπούτσια στὰ χέρια του.

— Τί ἔχεις αὐτοῦ; ρώτησε ἡ μάννα του.

— Σοῦ πῆρα κάτι παπουτσάκια, εἶπε κείνος ἀδιάφορα
τάχα. Νὰ ἰδεῖς σοῦ ἔρχονται;

Ἡ γοιὰ ἔπιασε μὲ τρεμάμενα χέρια τὰ παπούτσια. Ἦταν
ἔξαιρετικά συγκινημένη. Τὰ ἔπιασε καὶ τὰ δυὸ μαζὶ καὶ τὰ
κοίταξε γυρίζοντάς τα ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές.

— Καλὰ εἶναι, εἶπε, καὶ τὰ ἄφησε νὰ πέσουν χάμου κατα-
μπροστὰ στὰ πόδια της.

Τὰ δοκίμασε ἂν τῆς ἔρχονται καλά.

— Μωρέ εἶναι στὸ πόδι σου ἴσια ἴσια, εἶπε ὁ Δῆμος.

— Νάχεις τὴν εὐκὴ μου παιδί μου, εἶπε ἡ γοιὰ, βγῆκε
ἀπόξω καὶ κάθησε στὸ πεζούλι.

Τὰ παπούτσια δὲν τὰ ἔβγαλε ἀπὸ τὰ πόδια της καὶ πότε
πότε ἔσκυβε γιὰ νὰ τὰ ἰδεῖ. Ἦταν ἓνα ζευγάρι συνειθι-
σμένα παπούτσια τσαρουχάδικα μονά, ἀπὸ αὐτὰ ποῦ δὲ
χρειάζεται μέτρο γιὰ νὰ φκιαστοῦνε. Δὲν ἦτανε μάλιστα
ἀπὸ τελατίνι, μὰ ἀπὸ μαύρη προβιά ποῦ καινουργοῦνάλιζε.

Κι ἡ γοιὰ Λούταινα ἦτανε ὅλο χαρά.

Ὅταν νύχτωσε ἦρθε κι ὁ ἄλλος ὁ γιός της, ὁ Κώστας,
μαζὶ μὲ τὴ γυναῖκα του. Ἐρχονταν ἀπὸ τὴ «Μακρὰ Ράχη»
ἀπὸ τὰ γίδια τους. Ἡ γυναῖκα εἶχε μιὰ μεγάλη ζαλιὰ χλω-
ρὲς πουρνάρες ποῦ τὴν ξεφορτώθηκε στὴν ἄκρη τοῦ κήπου
κι ὕστερα, ἀφοῦ μάζωξε τὴν τριχιά, μπῆκε στὸ σπίτι.

Ὁ Κώστας κάθησε δίπλα στὴ μάνα του στὸ πεζούλι.
Ὁ Δῆμος ἦτανε κατάχαμα ἀναγερομένος, κοντὰ στὸν τοῖχο.
Ἡ βραδυνὴ δροσιὰ τοὺς φρεσκάριζε καὶ τοὺς ξεπόσταινε,
καὶ τὰ τριζόνια γιὰ χάρη τους ἔπαιζαν ἀδιάκοπα τὸ βιολλὶ
κάτου στὸν κάμπο κι ὀλόγυρα στὰ κήπια. Ἐνα μάλιστα
εἶχε θρονιαστεῖ μέσα στὸ σπίτι, στὶς πλάκες τῆς γωνιᾶς
κάπου, κι ὅλη τὴ νύχτα τὴ δουλειὰ του: τρίιι, τρίιι, τρίιιι.
Πῶς δὲν ψαίνονταν ὅταν ἀναβαν φωτιά!

Ἡ γοιὰ ἔδωκε κάτι ὀδηγίες στὴ νύφη της φωναχτά:

— Μαρία, ἀνάψε τὸ φῶς. Κοίταξε μὴν ἀναποδογυρίσεις
τὴν τέντζερη ποῦ εἶναι αὐτοῦ δὰ στὴν ἀγκωνή. Κοίτα νὰ
ἰδεῖς τι δὰ φκιάσεις αὐτοῦ μέσα. Θ' ἀνάψεις φωτιά νὰ ζεστά-
νεις κείνο τὸ φαῖ;

Ὅλα αὐτὰ μπορούσε καὶ νὰ μὴν τὰ πεῖ, γιατί ἡ νύφη της

ἤξερε τί νὰ κάμει, μὰ ἤθελε νὰ βεβαιώνεται σὲ κάθε εὐκαιρία πὼς εἶχε κάποιον νὰ τὸν διατάξει. Τὰ παιδιὰ της οὔτε νὰ τὸ σκεφτεῖ ποτὲ πὼς ἦτανε δυνατὸ νὰ τοὺς πεῖ αὐτῆ, τί θὰ κάμουν. Οὐ πᾶνε πολλὰ χρόνια τώρα ἀπ' τὸν καιρὸ κείνον πού εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς λέει: Ἐσὺ θὰ φτιάσεις τοῦτο. Ἐσὺ θὰ πᾶς ἐκεῖ. Τώρα ἦτανε ἄντρες καὶ τὰ ρωτοῦσε αὐτῆ γιὰ τὴν κάθε δουλειά.

— Ὁ Δῆμος μοῦ πῆρε κι ἓνα ζευγάρι παπούτσια, εἶπε στὸν Κώστα.

— Μπᾶ! ἔκαμε κείνος καλά, καλά. Τὰ ἄλλα εἶχανε χαλάσει. Γιὰ νὰ ἰδῶ. Ποῦ νὰ ἰδεῖς τώρα τὴ νύχτα! Μὲ γειά σου. Σοῦ ἔρχονται καλά;

— ἴσια ἴσια μοῦ ἔρχονται.

Ἐπειτα τοὺς φώναξε ἡ Μαρία νὰ φᾶνε. Ἡ γριὰ ἔβγαλε τὰ παπούτσια πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, καὶ κάθησε μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους χάμου ὅπου ἦτανε στρωμένο τὸ τραπεζομάντηλο. Καὶ τρώγοντας γύριζε πότε πότε γιὰ νὰ ἰδεῖ τὰ παπούτσια.

Ἡ Μαρία εἶχε κάνα δυὸ προσκέφαλα πού καθόντανε, γιατί κατὰχάμα δὲν μπορούσε. Ἦταν ἔγκυος καὶ μάλιστα στὸν ἔβδομο μῆνα. Δὲν τὴν ἀφήνανε νὰ κάνει καὶ πολλὲς δουλειὲς μὰ κείνη ὅλο κι ἔτρεχε ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ καὶ τὸ χειρότερο ἦτανε ποῦ φορτώνονταν κιόλας. Τὴ μάλωναν μὰ βλέποντας πὼς ἔχουν ἀνάγκη τὰ διάφορα πράγματα, ἄλεσμα, ξύλα, πουρνάρες, δὲν παραεπέμεναν.

Τώρα πού ἔτρωγαν, σηκώνονταν κάθε τόσο γιὰ νὰ πάρει τίποτα πού τοὺς ἔλειπε.

— Κάτσε σὺ μωρὴ νὰ σηκωθῶ γὼ νὰ τὸ πάρω, ἔλεγε ἡ γριὰ μὰ χωρὶς νὰ κουνηθεῖ ὀλότελα ἀπὸ τὴ θέση της.

Εἶχε χάσει δυὸ παιδάκια ἡ Μαρία, τὸ ἓνα στὴ γέννα καὶ τὸ ἄλλο ἕξι χρονῶν, καὶ καρτερούσανε μὲ λαχτᾶρα τοῦτο πού θὰ γίνονταν τώρα...

Ἀργότερα ὁ Δῆμος πῆρε τὴν κάπα του καὶ τὴ γκλίτσα του καὶ πάει γιὰ τὰ γίδια πού ἔπρεπε νὰ τὰ γνοιάζονται τὴ νύχτα, νὰ μὴν πέσουν σὲ τίποτα σπαρτά. Οἱ ἄλλοι γείρανε νὰ κοιμηθοῦνε.

«Τὰ παπούτσια μου!» συλλογίζονταν ἡ γριὰ ξαπλωμένη σὸ στρῶμα τῆς. «Ἄχ, εἶχανε τρυπήσει τὰ πόδια μου μὲ τὰ παλιά, ἔμπαιναν χαλίκια μέσα. Τὰ παπουτσάκια μου! Τὰ παιδιά μου δὲ μ' ἔχουνε παρατημένη. Μὰ βασιτέμαι ἀκόμα καὶ δουλεύω... Σάμπως μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσει χωρὶς δουλειά;»

Κι ὅμως εἶχε πιά βαρκεστήσει. Τὴν ἔνιωθε τώρα τὴν κούραση κι ὅλα τῆς φαίνονταν βουνά. Μὰ δὲν τόλεγε αὐτὸ μήτε καὶ στὸν ἑαυτὸ τῆς ἀκόμα.

«Ὅλο καὶ τὰ παπούτσια ἔβλεπε μπροστά τῆς, πὼς τὰ φοροῦσε, πὼς περπατοῦσε ἀναπαυτικά, πὼς δὲ νιρεπόντανε νὰ φαίνεται σὲ κόσμιο, ὅσο πὸν ἀποκοιμήθηκε.

* *
*

Τὸ μάλαμα πὸν περίμεναν, ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ἐνα δειλινὸ ἔρριξε καλὴ βροχὴ κι ἀνάδωσε ἡ γῆς, τὰ δέντρα ἀνάσαναν κι ὅλος ὁ τόπος μόρφηνε.

— Δοξασιμένος ὁ Θεός! εἶπε ἡ Λούταινα.

Κι ἡ Μαρία συλλογίστηκε πὼς ὁ Μεγαλοδύναμος ἤξερε τι ἔκανε. Γιατὶ φρέτος μὲ τὴ γέννα τῆς θὰ εἶχανε κάμποσα ἔξοδα παραπάνου...

Τὰ ξερικὰ καλαμπόκια θέρειψαν σὲ δυὸ τρεῖς μέρες. Μαζὶ μ' αὐτὰ ὅμως μεγάλωσαν καὶ τ' ἀγριόχορτα, πὸν ἔπνιγαν τὸ σπαρτό.

— Τώρα αὔριο - μεθαὔριο πρέπει νὰ βοτανίσουμε, εἶπε ὁ Δῆμος, πὸν εἶχε περνάσει ἀπὸ τὴν «Ἀγραπιδούλα» τρεῖς μέρες μετὰ τὴ βροχὴ. Καὶ στὰ «Κουλούρια» ἔχει χορτάρι, μὰ κάτι λίγο· καὶ νὰ μὴν τὸ βγάλουμε δὲν πειράζει. Ἡ «Ἀγραπιδούλα» πνίγηκε ὅμως.

— Αὔριο κιόλας νὰ πᾶμε, εἶπε ἡ Μαρία.

Ἡ γριὰ γύρισε καὶ τὴν κοίταξε λίγο ἄγρια.

— Σὲ φτάνουν οἱ ἄλλες δουλειές, τῆς εἶπε. Δὲν εἶσαι γιὰ σκύψιμο, νὰ κάμει ἔτσι νὰ σοῦ πέσει τὸ παιδί! Φτάνει πὸν μᾶς πᾶνε τ' ἄλλα δυό...

— Δὲν εἶσαι σὲ κατάσταση νὰ βοτανίσεις ἐσὺ Μαρία,

εἶπε κι ὁ Δῆμος. Μπορεῖ νὰ πάρουμε καὶ καμιὰ γυναῖκα...
Θὰ ἰδοῦμε.

—Τί ἔκαμε λέει; εἶπε ἡ γριά μισοκλείνοντας τὰ μάτια της.
Νὰ πλερώσουν δυὸ τρία μεροδούλια! Μὰ μὲ τόσα λεφτὰ
ἀγόραζαν ἄλλο ἓνα ζευγάρι παπούτσια.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα σηκώθηκε τὰ βαθιὰ χαράματα, φόρεσε
τὰ καινούρια παπούτσια της καὶ πάει ἀπάνου. Διάβηκε τὸ
Λειβάδι, πέρασε τὸ ρέμα κι ἔπιασε τὸ δρόμο ἀκριβῶς κεῖ
πὺρ τελειώνουν τὰ πολλὰ τὰ σπίτια. Μὰ καὶ παρὰ πάνου
εἶναι σπίτια καὶ τελευταῖο ἓνα ψηλὸ μὲ ἀποθηῆκες κι ὑπό-
στεγα ὀλόγυρα. Στὸ ἰσόγειο τοῦ σπιτιοῦ εἶναι τὸ μαγαζὶ
τοῦ Λαμπράκη πὺρ τούτη τὴν ὥρα τὸ ἄνοιγαν.

Ἡ γριά περπατοῦσε ἀργὰ μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι, κρα-
τῶντας ἓνα παλιὸ λινατσάκι παραμάσκαλα. Ὁ Λαμπράκης
ἄνοιγε τὰ ρολὰ τοῦ μαγαζιοῦ του. Ὅταν τελείωσε, στάθηκε
σὲ μιὰ πόρτα καταμπροστὰ καὶ κοίταξε κατὰ τὸ Λειβάδι
ἀνασαίνοντας βαθιὰ τὸν πρωῶνὸν ἀέρα. Ὑστερα ἄναψε
κι ἓνα τσιγάρο. Καλημέρισε τὴ Λούταινα, τὴ ρώτησε πὺρ
πάει καὶ τί κάνουν τὰ παιδιὰ της.

—Τὸ βράδυ πὺρ θὰ περνᾷς, ἂν δὲ σὲ ἰδῶ, ἔλα ἀπὸ μέσα
νὰ πιεῖς κάνα οὐζάκι πὺρ θὰ εἶσαι ἀποσταμένη, τῆς εἶπε
τέλος.

Ἦτανε κάμποσος δρόμος ἀκόμα ὡς τὴν Ἀγραπιδούλα,
καὶ πέρα ἀπὸ τὴ λαγκαδιὰ ἀνηφόριζε κιόλας. Στὸ κάτου
μέρος βρίσκονταν κάτι παλιὰ ἀσβεστοκάμινα πὺρ ἔχασκαν
σὰν πηγάδια. Εἶχε κουραστεῖ ἡ Λούταινα μὰ ὄλο καὶ κόν-
τευε. Ὑστερα βγῆκε στὸν μικρὸν κάμπο πὺρ σφίγγονταν
ὀλόγυρα ἀπὸ ράχες σκεπασμένες χαμοπούρναρα. Ἐκατὸ
βήματα ἀκόμα κι ἔφτασε στὸ χωράφι τους. Στὴν ἄκρη
ἦτανε μιὰ μεγάλη βελανιδιά, κι αὐτοῦ στὴ ρίζα της ἄφησε
τὸ κουλουριασμένο λινατσάκι καὶ κάθησε νὰ ξεποστᾷσει
λίγο. Ὁ ἥλιος δὲν εἶχε βγεῖ ἀκόμα.

Ὅλο τὸ πρωῖ βοτάνιζε ἡ γριά, ξερίζωνε τ' ἀγριοχορτα
πὺρ ἦτανε ἀνάμεσα στὸ καλαμπόκι καὶ τὰ ἔριχνε δῶ καὶ
κεῖ σὲ μικροὺς σωρούς. Ἐβγανε ἀγριάδα, βέλιουρα, βλῆτα

κι άλλα χορτάρια. Τὰ παπούτσια της τὰ εἶχε ἀφημένα στὴ βελανιδιά, καὶ γύριζε ξυπόλητη μέσα στὸ χωράφι.

Σκυμμένη ἔκανε τὴ δουλειά της κι ὅταν ἀπόσταινε ἀνασηκωνόταν γιὰ λίγο καὶ κοιτάζε ὀλόγυρα. «Βασιτέμαι ἀκόμα ἢ μαύρη», ἔλεγε μέσα της, καὶ μ' αὐτὴ τὴ σκέψη ἔκανε κουράγιο. Στὸ δρόμο διάβαιναν πότε πότε ἀνθρώποι πὺ γύριζε καὶ τοὺς κοιτάζε. Πιὸ πάνου φαίνονταν τὰ πρῶτα σπίτια ἐνὸς μικροῦ συνοικισμοῦ, τῆς Μάντρας, κάτι χαμόσπιτα μὲ ἄσπρη πέτρα χτισμένα. Καὶ μέσα στὸ μικρὸν κάμπο ἦτανε κι ἄλλοι τρεῖς τέσσερες ἀνθρώποι πὺ κάτι ἔφκιανᾶν στὰ χωράφια, ἄλλος δῶ, ἄλλος κεῖ. Ὅταν στέκονταν ἀκούνητοι καμιὰ στιγμή, ἔμοιαζαν σὰ σκιάχτρα γιὰ τὰ ἀγριοπούλια.

Ἐνας κατεβατὸς ἀγεράκης ἔφερνε δροσιὰ κι ἔκανε τὰ σπαρτὰ νὰ φλουίζουν, μὰ ὅσο κόντευε μεσημέρι οἱ πνοὲς γίνονταν σπάνιες καὶ τέλος δὲν ἀνάσαινε ὀλότελα. Ἡ γριά πῆγε καὶ κάθησε στὸν ἴσκιό τῆς βελανιδιάς τότε. Ξαπόστασε κάμποσο κι ὕστερα ξετύλιξε τὴ λινατσούλα καὶ πῆρε ἀπὸ κεῖ μιὰ πετσέτα σκούρα ὅπου εἶχε τὸ ψωμοτύρι της.

Τὸ δειλινὸ ξανάρχισε νὰ βοτανίζει περπατώντας τὸ καλαμπόκι, ξυπόλητη πάντα. Ὅταν ἔγειρε ὁ ἥλιος πίσω ἀπ' τοῦ Ἀῦλιᾶ τὴ ράχη, ἦτανε πολὺ κουρασμένη καὶ βογγοῦσε καθὼς ἀνασηκωνόνταν κάθε τόσο γιὰ νὰ πετάξει στὸ σωρὸ τὰ ἀγριοχορτα πὺ εἶχε βγάλει.

— Ἀχ, δὲ μπορῶ, μίλησε μονάχη της· μὰ ξακολουθοῦσε τὴ δουλειά.

Τώρα μὲ τὴ δροσιὰ μποροῦσε κάτι νὰ κάμει κανένας. Κι ὅλο ἔσκυβε καὶ ξερίζωνε τὰ παλιοχόρταρα κι ὅλο ἀνασηκωνόνταν. Καὶ γιὰτὶ γίνονταν ὅλη αὐτὴ ἡ δουλειά; Ὅργωμα, διβόλισμα, σπορά, σβάρνισμα· κι ὕστερα βοτανισμα κι ὕστερα ἀργιεμα. Ὅσο πὺ ἔρχεται ὁ καιρὸς καὶ γίνεται τὸ καλαμπόκι γιὰ τρύγο. Τὰ ζὰ κι οἱ γυναῖκες τὸ κουβαλᾶνε στ' ἄλῶνι καὶ καμιὰ δεκαριά νομάτοι μὲ δυὸ τρία νυχτέρια τὸ ξεφλουδᾶνε. Ἀφοῦ λιαστοῦνε λίγες μέρες οἱ κίτρινες ρόκες θ' ἀρχίσει τὸ ἀδράβλι νὰ τὶς ξεσπειρίζει...

Καὶ τί μένει σ' αὐτόνε πού ἀγωνίστηκε μιὰ χρονιά γιὰ νὰ ρίξει στὸ ἄλῳνι τὸν καρπό;

Ἔνα ζευγάρι παπούτσια δὲ μπορεῖ νὰ φκιασεί. Πρέπει νὰ τρουπήσουν τὰ παλιά, νὰ γίνουν γιὰ πέταμα, καὶ τότε νὰ πάρει τὴ μεγάλη ἀπόφαση. Κι ἂν δὲν ἔδιναν βερσεσὲ οἱ μαγαζότορες, μήτε τότε θὰ ἦτανε βολετὸ νὰ ποδεθεῖ.

Ὅλο γιὰ τὰ παπούτσια τῆς συλλογίζονταν ἡ γριά Λούταινα δουλεύοντας, δὲν τῆς ἔβγαινε ἀπὸ τὸ μυαλὸ πὼς ἀπόχτησε ἕνα ζευγάρι καινούρια παπούτσια. Ἔ, τώρα θὰ τὰ φύλαγε σὰν τὰ μάτια τῆς, θὰ πατοῦσε ἀλαφρὰ σὰν τὴ γάτα καὶ θὰ βαστούσανε καιρό, ἴσως νὰ μὴν τῆς χρειάζονταν ἄλλα πιά ὡς πού νὰ τελέψουν οἱ μέρες τῆς. Στὴ δουλειὰ θὰ τάβγανε πάντα, ἄς εἶχε καὶ πέτρες μέσα στὰ χωράφια, ἄς ἔκαιγε ἡ γῆς ἀπ' τὸν ἥλιο. Μπορεῖς νὰ δουλέψεις ὅταν φορᾷς τὰ παπούτσια σου; Ὁχι, σ' ἀμποδίζουν. Καὶ στὸ δρόμο ἀκόμα, στὴν ἐξοχή, σὰ δὲν εἶναι ἀνθρώποι θὰ τὰ παίρνει στὰ χέρια τῆς καὶ θὰ περπατάει ξυπόλητη. Καὶ θὰ βαστάξουν χρόνια.

«Ἄν πάει κανένας ἀγάλι ἀγάλια καὶ τὰ πάρει ἀπὸ κεῖ δὰ πού τάχω ἀφημένα;» σκέφτηκε ἄξαφνα κι ἀνασηκώθηκε λαχταρισμένη γιὰ νὰ ἰδεῖ.

Βλέπει μιὰ γυναῖκα στὴν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ πού στέκονταν καὶ τὴν κοίταζε. «Ποιὰ νάναι τούτη;» ἀναρωτήθηκε. Ἡ γυναῖκα κίνησε καὶ ἦρθε κοντὰ περνώντας με προσοχὴ ἀνάμεσα στὸ καλαμπόκι. Ἦτανε καλοντυμένη, με καστανὰ μαλλιά, με μεγάλα μάτια, ὁμορφούλα.

— Καλησπέρα θειά, εἶπε τῆς γριάς ρίχνοντας μιὰ ματιά στὸν καταπράσινο κάμπο.

— Καλησπέρα παιδάκι μου, ἀντιχαιρέτησε ἡ Λούταινα καὶ τὴν κοίταζε περίεργα γιὰτὶ δὲν τὴν γνώριζε.

— Τί φκιάνεις δῶ; ρώτησε ἡ γυναῖκα.

— Δὲ βλέπεις πού τόπνιξε τὸ καλαμπόκι ἡ ἀγριάδα; Βοτανίζω.

— Ὅλο τοῦτο τὸ χωράφι δικό σας εἶναι;

— Δικό μας. Τί δικό μας δά! Σεμπρικὸ τὸ ἔχουμε.

— Ἄμ εἶσαι γιὰ βοτάνισμα ἐσύ; Ἐσὺ ἔπρεπε νὰ κάθε-

σαι στὸ σπῖτι σου. Τόσο χωράφι, ποῦ νὰ τὸ βγάλεις πέρα
κακομοίρα μου! Καὶ μπορεῖς ἐσὺ νὰ σκύβεις γερόντισσα;

Καὶ γέλασε ξερά.

— Ἄκοῦς μπορῶ! ἔκαμε ἡ γριά, λίγο πειραγμένη. Ποιὸς
τὸ λέει πῶς δὲ μπορῶ;... Δὲ σὲ γνωρίζω κιόλας, ποιὰ εἶσαι
ἢ ἀφεντιά σου;

Ἡ γυναῖκα δὲν τῆς ἀποκρίθηκε ἀμέσως, μὰ κοίταζε ἐπί-
μονα τὰ ξυπόλητα πόδια τῆς Λούταινας.

— Ἀπὸ δῶ εἶμαι κι ἐγώ, εἶπε ὕστερα. Ὡστε μπορεῖς νὰ
δουλεύεις;

— Ἀλιμονό μου ἂν δὲ μποροῦσα, μουρμούρισε ἡ γριά
σιάχνοντας καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια τὸ κεφαλομάντηλό της.

— Μπά! καὶ γιατί; ἔκαμε ἡ ἄγνωστη γυναῖκα πὺν φαί-
νονταν νὰ λαβαίνει μεγάλο ἐνδιαφέρον.

— Ἐσένα σὲ θρέφει κανένας ἂν δὲ δουλεύεις; Ἐξὸν ἂν
ἔχεις κἀναν ἄντρα πλούσιον. Εἶσαι παντρεμένη;

— Γοῦστο πὺν κάνει κανένας μὲ σένανε! εἶπε λίγο ἀπό-
τομα ἡ γυναῖκα.

Ἡ γριά δὲ μίλησε.

— Γιατί δὲ φορᾶς τὰ παπούτσια σου; ρώτησε ὕστερα
ἀπὸ κάμποσο ἡ ἄγνωστη.

— Τί, νὰ τὰ χαλάω μέσα στὸ χωράφι! Μὰ δὲ μοῦπες
ποιὰ εἶσαι.

Ἐμεινε σκεφτικὴ γιὰ λίγες στιγμὲς ἡ γυναῖκα καὶ τὸ κού-
τελό της ὄλο ζάρονε.

— Ἄλλη φορὰ νὰ μὴ σὲ ξαναβρῶ δίχως νὰ φορᾶς τὰ
παπούτσια σου, εἶπε μετὰ σὲ αὐστηρὸν τόνο κουνώντας
κιόλας τὸ δάχτυλό της. Πρόσεξε καλά, κακομοίρα μου!

Γύρισε, βγήκε ἀπ' τὸ σπαρτὸ κι ἔπιασε τὸ δρόμο. Ἀπὸ
κεῖ ἔστριψε τὸ κεφάλι της μιὰ φορὰ καὶ κοίταξε τὴ γριά
ὕστερα τὴν ἔκρυψε μιὰ μάντρα πὺν ἦτανε πὺν πέρα.

Κάτι σὰ φόβος τὴν ἔπιασε τὴ Λούταινα καὶ δὲ χῶραγε
τὸ μυαλό της τὸ τί εἶδος γυναῖκα ἦτανε αὐτὴ ἢ παράξενη.

Τ' ἀπόσκια εἶχανε φτάσει ψηλὰ στὶς κορφὲς τῆς ράχης.
Κάτι κοπάδια γίδια ἔβροσκαι στὰ χαμοπούρναρα τοῦ πλα-
γιοῦ· οἱ δυὸ τρεῖς ἀνδρῶποι ἦτανε ἀκόμα μέσα στὸ μικρὸν

κάμπο. Κι ὅμως ἡ γριά φοβόντανε ὄλο καὶ πιὸ πολὺ, χωρὶς νὰ νιώθει τὸ λόγο. Πῆρε κάμποσα ἀγριόχορτα στὴν ἀγκαλιά της, τὰ πῆγε στὴ βελανιδιά καὶ τάβαλε μέσα στὸ λινασάκι. Τὰ παπούτσια ἦτανε κεῖ ὅπως τάχε ἀφήσει· τὰ φόρεσε, φορτώθηκε τὸ λινασάκι μὲ μιὰ ψιλὴ τριχιά κι ἔφυγε γιὰ κάτου περπατώντας ὅσο πιὸ γρήγορα μποροῦσε.

Ὁ Λαμπράκης ἦτανε στὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ του καὶ κουβέντιαζε μὲ κάποιον.

— Ἐ θειά, φώναξε, μόλις εἶδε τὴ γριά νάρχεται, ἔλα νὰ σοῦ βάλω τὸ πιετό σου νὰ ξαποστάσεις.

Κεῖνη τὸν κοίταξε, μὰ δὲ μίλησε καὶ προσπέρασε.

— Θειά Λούταινα, ξανάπε ὁ Λαμπράκης, γιατί δὲν ἔρχεσαι νὰ πιεῖς ἓνα οὐζάκι;

Τσιμουδιά ἡ γριά.

— Δὲ θ' ἀκούει, εἶπε ὁ ἄνθρωπος ποὺ κουβέντιαζε μὲ τὸ μαγαζάτορα.

Σὲ κανέναν, ἀπὸ ὅσους ἔβρισκε στὸ δρόμο, δὲ μιλοῦσε ἡ Λούταινα. Τὴν καλησπέριζαν, μὰ αὐτὴ τοὺς κοίταξε μόνο καὶ διάβαινε. Ὅσο ποὺ ἔφτασε στὸ σπίτι.

Ξεφορτώθηκε τὸ λινασάκι στὸ πεζούλι, πῆρε τὸ κλειδί ἀπὸ τὴν πιραθυρούλα ποὺ τόκρυσαν κι ἀνοίξε τὴν πόρτα. Μέσα στὸ σπίτι ἦτανε σκοτεινά, μὰ δὲν ἀναψε φῶς ἔριξε ἓνα ροῦχὸ στὴν ἀγκωνὴ καὶ σαβούριασε κεῖ πάνου. Σχεδὸν ἔτρεμε. Καὶ μπροστὰ στὰ μάτια της ἦτανε ἀκόμα κεῖνη ἡ γυναῖκα, κι ἀκουγε τὰ τελευταῖα της λόγια. Τί γυναῖκα ἦτανε; Ποτέ της δὲν τὴν ξανάχε ἰδεῖ. Ρίχνει μιὰ ἀγρια ματιά, κουνάει τὸ δάχτυλο καὶ φεύγει...

Ἦρθε ὁ Δῆμος.

— Δὲν εἶναι κανένας δῶ; ρώτησε μὴ ξεχωρίζοντας τίποτα στὰ σκοτεινά.

— Δῆμο μου! ἔκαμε ἡ γριά.

— Δῶ εἶσαι μάννα; Στά σβυστὰ κάθεσαι;

Ἄναψε τὸ φῶς κι εἶδε τὴ γριά νὰ κάθεται κουβαριασμένη. Κεῖνη ἀνακουνήθηκε καὶ στέναξε.

— Δὲ μπορεῖς; ρώτησε ὁ Δῆμος καὶ πῆγε κοντά της.

— Καλὰ εἶμαι.

- Ἀπόστασες;
- Μπά, ὄχι... Ἔ, λιγάκι ἀπόστασα.
- Βοτάνισες πολύ;
- Κάνα δυὸ σποριές.

Τώρα ἔνωθε τὸν ἑαυτό της πὶο καλά, σηκώθηκε καὶ βγήκε στὴν αὐλή. Βγήκε κι ὁ Δῆμος καὶ καθήσανε στὸ πεζούλι δίπλα στὴν πόρτα.

- Ἦρθε μιὰ γυναῖκα, εἶπε ὕστερα ἀπὸ λίγο ἡ Λούταινα.
- Τί γυναῖκα;
- Ξέρω κι ἐγώ! Δὲ μοῦ εἶπε ποιά ἦτανε. Μὲ ρώτησε μονάχα, τί φκιάνω, καὶ στὸ τέλος μοῦ εἶπε νὰ μὴ βγάνω τὰ παπούτσια μου· νὰ μὴ μὲ ξαναβρεῖ, λέει, ξυπόλητη. Οὔτε τὴ γνώρισα αὐτὴ τὴ γυναῖκα!

— Δὲν τὴ ρώτησες νὰ σοῦ πεῖ; Πῶς ἦτανε ντυμένη;

Ἦ γριὰ τοῦ εἶπε καταλεπτῶς, πῶς ἦτανε ἡ γυναῖκα κείνη, τί φοροῦσε, τί μαλλιά εἶχε.

— Ποιὸς ξέρει, ἔκαμε ὁ Δῆμος. Καὶ τί, ἦρθε νὰ μᾶς βάλει αὐτὴ πὼς θὰ δουλεύουμε; Δὲν τὴν ἔστελνες στὸ διάολο!.

— Ἐγὼ φοβήθηκα, μουρμούρισε ἡ γριὰ.

Ὁ Δῆμος ἔβαλε τὰ γέλια.

*
**

Πῶς περνάει μιὰ ὀλάκερη ζωὴ!

Τώρα ἡ Λούταινα εἶχε κάπου δεκαπέντε χρόνια νὰ πάει στὸ χωριό της, καὶ πενήντα δύο χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε ποὺ παντρεύτηκε. Κι ὁμως θυμόντανε πολὺ καλὰ πὼς τὴν τειάρτη, ποὺ θάκαναν τὰ προζύμια τὸ βράδυ, εἶχε πάει μ' ἄλλες δυὸ τρεῖς φιλενάδες της κάτου στὰ χωράφια. Φορτώθηκαν ὅλες ἀπὸ ἓνα μεγάλο δεμάτι τριφυλλί καὶ πήρανε τὸν ἀνήφορο γιὰ τὸ χωριό. Δὲν πάγαιναν ἀπὸ τὸ δρόμο ἀλλὰ ἔπαιρναν τὰ μονοπάτια γιὰ συντομία. Κουβέντιαζαν καὶ γελοῦσανε καὶ στὸ μεγαλύτερον ἀνήφορο ἄρχισαν τὸ τραγοῦδι. Καρδιά ποὺ τὴν εἶχανε! Ἡ φωνὴ τους δὲν κόβονταν ὀλότελο.

Κι ὅταν ἔφτασαν στοὺς «Μύλους», ἀκούμπησαν χάμου

χωρίς νὰ ξεφορτωθοῦνε τὰ πλατάνια ἔρριχναν παχὺν ἴσκιον καὶ τὸ νερὸ ἔτρεχε ἀπὸ τὶς δυὸ μουσκλιασμένες βρύσες καὶ ξεχειλίριζε ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, γιὰτὶ ἦτανε πολὺ καὶ δὲ χωροῦσε στὴν κάλανη.

Οἱ φιλενάδες τὴν πείραζαν, κι ὅλες μαζί ἔβαναν τὰ γέλια, ὅσο πού τέλος σηκώθηκαν, ἔπιανε νερὸ καὶ ξανακίνησαν γιὰ πάνου μὲ τὰ τραγούδια. Ἦταν ὅλες γερές, μὲ μάγουλα πού ἔσταζαν αἷμα, μὲ πλούσια στήθια πεταγμένα πιὸ ὄξω ἀπ' τὸ σφιξίμο τῆς τριχιάς, μὲ νευρώδικο πόδιον χυτὰ πού ἢ κάθε μιὰ τὰ καμάρωνε τῆς μπροστινῆς τῆς ἦτανε σκυμμένες ἀπ' τὸ φορτὶ κι ἀνασηκῶνονταν τὰ φουστάνια τους...

Ἀπὸ τότες ἔχουν περνάσει πενήντα δυὸ χρόνια, ἄλλοι γεννήθηκαν, ἄλλοι πέθαναν, ἄλλαξε ὁλότελα ὁ κόσμος.

Μὰ τίποτα δὲν ἄλλαξε. Τὸ ἴδιο δούλευαν καὶ τότες, τὸ ἴδιο δουλεύουν καὶ τώρα ὁλόκληρη τὴ βδομάδα, καρτερώντας τὴν Κυριακὴ γιὰ νὰ ξαποστάσουν, νὰ ξαπλωθοῦνε, νὰ ἰδεῖ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, νὰ κουβεντιάσουν. Κι ὅταν τελειώνει αὐτὴ ἢ μέρα τῆς ἀνάπαυσης, πού μὲ τόση λαχτᾶρα τὴν περίμεναν, εἶναι θλιμμένοι γιὰτὶ χάσανε τὸν καιρὸ τους ἔτσι ἄδικα καὶ θὰ τοὺς σφιξοῦν οἱ δουλειὲς τὴν καθεμερνή...

Κάτι τέτοια συλλογίζονταν ἢ γιὰ Λούταινα στὸ στρῶμα τῆς καθὼς δὲν τῆς ἔρχονταν ὕπνος. Τὴν ἔτρωγαν ψύλλοι καὶ κοριοί, καὶ ξυόντανε πότε πότε, μὰ δὲν τὴν ἔγνοιαζε καὶ πολὺ· εἶχε συνειθίσει πιά. Ἐβδομήντα ὀχτῶ χρόνια τσιμπούσανε τὸ πετσί τῆς κάθε εἴδους ζωῦφια καὶ δὲ μποροῦσε νὰ φανταστεῖ πὼς ὑπάρχουν σπίτια κι ἀνθρώποι πού νὰ μὴν ἔχουνε κοριοὺς, ψύλλους κι ἄλλα ἀκόμα.

Δὲν ἦτανε ἢ φαγοῦρα πού τῆς ἀμπόδιζε τὸν ὕπνο. Ἴσως οὔτε οἱ συλλογισμοί. Ἀλίμονο, τὰ ἴδια πράματα ξανάρχονταν στὸ μυαλό τῆς τόσα χρόνια, κι ἀπάνου κάτου φαντάζονταν πὼς ἢ ζωὴ δὲν ἦτανε βολετὸ ν' ἄλλαξει. Αὐτὴ τουλάχιστο δὲν περίμενε τίποτα.

Μονάχα νὰ βαστούσανε τὰ παπούτσια πολὺ, νὰ μὴ λυώσουν ποτές.

Τί ἄλλο; Στὰ ἴδια θάμεναν, στὸ σπίτι, στὸ χωράφι καὶ

στά γιδάκια τους. Είχανε και τὸ ζευγάρι τὰ βώδια τους μὰ τί βγαίνει μ' αὐτό; Ὅργαναν τὰ ξένα χωράφια γιὰ μεροδούλι. Γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς χρονιᾶς πάλευαν. Τὰ δυὸ παιδιὰ συναλλάζονταν τὴ γκλίτσα μὲ τὸ χερολάβι καὶ τὴ βουκέντρα. Ἡ Μαρία ἔτρεχε ἀπ' τὸν ἕναν στὸν ἄλλο, εἴτε γιὰ νὰ τοὺς πάει φαῖ, εἴτε γιὰ νὰ βοηθήσει στὸ ἄρμεγμα ἢ τὴ σπορά. Δὲ σταματούσανε ὅλον τὸ χρόνο ἔχτος ἀπὸ τοὺς βροχεροὺς μῆνες. Καὶ τὸ γεροκούσιαλο μὲ τὰ ἑβδομήντα ὀχτῶ χρόνια του δὲν ἔτρωγε χαράμι τὸ ψωμί. Δὲν ἦτανε χαμένα λεφτὰ κείνα πὺν ἔπρεπε νὰ δώσουν γιὰ τὰ παπούτσια.

Καὶ μ' ὅλα τους, μὲ τὰ γίδια, μὲ τὸ ζευγάρι, μὲ τὶς καλλιέργειες, δὲ μπορούσανε νὰ μὴν ψουνίζουν βερεσὲ τὸν περισσότερο καιρό.

Γιὰ τὴν ὥρα ἦτανε μονιασμένοι, ἀργότερα ὅταν θὰ παντρεύονταν κι ὁ Δῆμος, ποιὸς τὸ ξέρει ἂν θὰ μπορούσανε νὰ μείνουν μαζί. Γιατὶ οἱ συννυφάδες μαλώνουν...

Μὰ ἄς ἔμενε κάτι, ἕνα τίποτα. Ὅλο τὸ χρόνο ἀγωνίζεσαι μὲ κάμποσα στρέμματα γῆς πὺν τὴ σκάβεις βαθιά, τὴ σκαλίζεις, πετᾶς τὶς πέτρες. Ρίχνεις τὸ σπόρο μέσα στὰ στήθια της, ξεριζώνεις τ' ἀγριόχορτα πὺν σὰν τσιμπούρια τὴ βυζαίνουν. Καὶ τὴν πονᾶς γιατί κεὶ μέσα ἔχυσες τὰ νύχια σου.

Ὑστερα, ἀφοῦ μαζωχεῖ τὸ γέννημα, δὲν ἔχεις τίποτα πιά νὰ κάμεις μ' αὐτόνε τὸν τόπο. Τοῦ χρόνου θὰ πάρουν ἴσως ἄλλοι τὸν καρπὸ του.

Κι ἡ δουλειὰ δὲ σταματᾶει ποτέ.

*
**

Ἡ Λούταινα ξαπόστασε λίγο, κοιτάζοντας τὸ βοτανισμένο καλαμπόκι πὺν ἦτανε μπροστὰ μπροστά. Τῆς φαίνονταν πὺν εἶχε μεγαλώσει γιὰ μιὰ νύχτα, λευτέρωμένο ἀπὸ τὰ παλιοχόρταρα. Καὶ σήμερα θὰ ξακολουθοῦσε τὸ βοτάνισμα.

Σηκώθηκε κι ἔκαμε νὰ βγάλει τὰ παπούτσια της ἀκουμπώντας στὸν κορμὸ τῆς βελανιδιάς. Συλλογίστηκε μιὰ

στιγμή κι ὕστερα κοίταξε ὀλόγυρα στὸν μικρὸν κάμπο. Ἦτανε κάμποσοι ἀνθρῶποι, ἄλλοι βοτάνιζαν ἄλλοι σκάλιζαν.

«Καλύτερα ἄς μὴν τὰ βγάλω» εἶπε μέσα της, μπήκε στὸ καλαμπόκι ποδεμένη κι ἄρχισε νὰ ξεριζώνει ἀγριάδες καὶ βελιούρια.

Τὸ πρῶτ' διαβαίνουν κάτι ἀνθρῶποι ἀπ' τὸ δρόμο ποῦ ἦτανε ὡς ἑκατὸ μέτρα μακρὰ, κάνας ἄντρας, καμιὰ γυναῖκα φορτωμένη πουρνάρες ἢ σακί. Ἀργότερα δὲν περνοῦσε κανένas. Ἡ γριὰ στενοχωριόντανε μὲ τὰ παπούτσια της, δὲν τὴν ἀφήνανε νὰ κάμει δουλειά, καὶ ἦταν ἡ αἰτία νὰ σπάξει πότε - πότε καμιὰ καλαμποκιά. Ξυπόλητη θὰ πατοῦσε τόσο ἀλαφρά.

Ὑστερα πέρασε ἓνας ἀγροφύλακας ἀπὸ κεῖ, ἔχοντας μιὰ παλιομαντζακάσα κρεμασμένη στὸν ὄμο του καὶ κρατώντας ἓνα ραβδί ἀπὸ ἀγριλιά.

— Γειά σου βάβω, φώναξε τῆς γριᾶς ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ.

— Καλῶς τὸ παιδί, ἀποκρίθηκε κείνη ἀφοῦ ἀνασηκώθηκε, καὶ ἴσκιωσε μὲ τὴν παλάμη τὰ μάτια της γιὰ νὰ ἰδεῖ ποιὸς εἶναι.

Εἶχε ξαφνιαστεῖ ἀκούγοντας τὴ φωνὴ τοῦ ἀγροφύλακα μὰ σύχασε ἀμέσως.

— Πῶς πάει τὸ καλαμπόκι; ρώτησε ὁ ἄντρας.

Στάθηκε λίγο καὶ κουβέντιασε μὲ τὴ Λούταινα, κι ἔφυγε μετὰ περνώοντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ σπαρτά.

Σὲ καμιὰ μισὴ ὥρα διάβηκε ἓνα караβάνι στὸ δρόμο. Ἦτανε ὡς δέκα μουλάρια φορτωμένα δέντρινα καροῦξυλα. Καὶ δέκα ἄντρες, Ἀρβανίτες οἱ πιὸ πολλοί, σαλαγούσανε τὰ ζά. Ἡ γριὰ πῆρε θάρρος, βλέποντας πὼς ἀράδιαζε κόσμος, κι ἔβγαλε τὰ παπούτσια της. Τὰ ἔπιασε στὰ χέρια καὶ τὰ γύρισε ἀπὸ κάτω νὰ ἰδεῖ ἂν εἶχανε τριφετεῖ πολὺ οἱ σόλες, κι ὕστερα τ' ἀπίθωσε δίπλα σ' ἓνα σωρὸ ἀγριόχορτα.

Τὸ καλαμπόκι δὲ στριφτοφύλλιαζε μόλο ποῦ ὁ ἥλιος εἶχε ἀνεβεῖ πολὺ κι ἡ ζέστα γίνονταν ἀνυπόφορη. Ἡ γῆς ἀπάνου ἀπάνου ἦτανε ξερὴ μὰ βαθυτέρα θὰ βαστοῦσε ὑγρασία

ἀπὸ τῆ βροχῆ πὺν ἔριξε τὶς προάλλες. Φέτος θὰ εἶχανε καλὴ σοδειά. Σὲ κάθε καλαμποκιὰ ἦτανε χωρισμένες δυὸ καὶ τρεῖς ρόκες, εὐφορία σπάνια γιὰ ξερικὰ χωράφια. Ἀλλὴ μιὰ βροχούλα χρειάζονταν ἀργότερα, κι ὁ μικρὸς κάμπος θὰ κρατοῦσε τὸ ἴδιο βαθυπράσινο χρῶμα πὺν εἶχε καὶ τώρα.

Τσάκισε ἡ μέρα. Ἡ γριά δούλευε καὶ κάθε τόσο κοίταζε στὸ ριζὸ τῆς ράχης τοῦ Ἀϊλιᾶ καρτερώντας τὸν ἴσκιο πὺν ὄλο καὶ προχωροῦσε κατὰ τὸ μέρος της. Ὅταν κρύφτηκε τέλος ὁ ἥλιος, ἀνάσανε βαθιά, ἔσιαξε τὸ κεφαλομάντηλό της καὶ χάιδεψε τὸ πρόσωπό της γιὰ νὰ τὸ φρεσκάρει. Στάθηκε μιὰ στιγμή ἀνασηκωμένη μὲ τὸ χέρι στὴ μέση της, καὶ κοίταζε τὶς βοτανισμένες σποριές πίσω της. Μιὰ δροσερὴ πνοή, πὺν ἄρχισε μόλις ἔφυγε ὁ ἥλιος, τὴν ἀνακούφιζε. Ὑστερα ξανάρχισε νὰ βοτανίζει μὲ νέο κουράγιο. Τὰ παπούτσια τὰ ἔπαιρνε κοντὰ της ὅσο προχωροῦσε καὶ τὰ ἄφηνε δίπλα στὸν κάθε νέο σωρὸ τ' ἀγριόχορτα.

Ἡ ὥρα πὺν θάφευγε ὄλο καὶ ζύγωνε. Ὁ ἴσκιος ἀνέβαινε γλήγορα στὶς ἀντικρυνὲς ράχες.

— Δῶ εἶσαι γριά; ἀκούει μιὰ γυναικεία φωνή.

Τὴν ἔπιασε τρεμούλα μὰ ἔκαμε πὺν δὲν ἄκουσε τίποτα καὶ ξακολουθοῦσε τὸ βοτάνισμα σκυμμένη. Δὲν τόλμησε νὰ πάρει τὰ παπούτσια της, πὺν ἦτανε μιὰ δρασκελιά πιὸ πέρα, καὶ νὰ τὰ φορέσει.

— Δὲν ἀκοῦς; λέει ἡ φωνή.

Τίποτα ἡ Λούταινα, ἔκανε τὸν κουτό. Κατάλαβε πὺν εἶναι ἡ ἴδια ἡ χτεσινὴ γυναῖκα.

Μέσα στὶς καλαμποκιὲς ἀκούστηκε σύρσιμο φουστάνιου. «Παναγιά μου ἔρχεται, ἔφτασε» συλλογίστηκε ἡ γριά καὶ τῆς ἦρθε νὰ πάρει κάνα δυὸ πέτρες στὰ χέρια της γιὰ νὰ χτυπήσει ἂν ἦτανε ἀνάγκη. Μὰ δὲν πῆρε πέτρες. Ἀνασηκώθηκε καὶ γύρισε πίσω.

Ναί, ἦτανε ἡ ἴδια ἡ ἀγνωστὴ γυναῖκα πὺν τὴν ἀγριοκοίταζε.

— Ἄ, ξυπόλητη μοῦ εἶσαι πάλι! ἔκαμε δυνατὰ σ' ἓναν κοροϊδευτικὸν τόνο ἡ ξένη.

Στῆς γριάς τὸ μοῦτρο ἦτανε χυμένη νεκρικὴ γλω-

μάδα. Ἀπόκριση δὲν ἔδωκε μὰ κοίταζε τὴ γυναῖκα. Κεῖνη τὴν ἀρπάξει ἄξαφνα ἀπὸ τὸ σάκο, τὴ σκύβει καὶ τῆς δίνει πεντ' ἕξη χτυπήματα στὸ κορμί, μὲ τὴν παλάμη.

— Δὲ σοῦ εἶπα νὰ μὴ σὲ ξαναβρῶ ξυπόλητη; φώναξε χτυπώντας.

Ἡ Λούταινα ἔπεσε ζαλισμένη χάμου μπρούμυτα καὶ τὸ κορμί της ἔσπασε καμιὰ δεκαριά καλαμποκιές. Δὲν εἶχε πονέσει, μὰ ὁ τρόμος της ἦτανε τόσο μεγάλος πὺν τῆς ἔκοψε τὴ φωνή. Ἔμεινε ἀκούνητη μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα. Ἡ ξένη γυναῖκα δὲ στάθηκε πολὺ. Ἔτριξε τὰ δόντια της κοιτάζοντας τὸ παραλυμένο κορμάκι τῆς Λούταινας.

— Κακομοίρα μου! εἶπε μουγκριστὰ μὲ τὰ δόντια σφιγμένα, ἂν σοῦ βαστάει ξαναπερπάτα ξυπόλητη! Θὰ σοῦ ἀργάσω τὸ τομάρι. Παλιόγρια!

Ἔφυγε.

Ὅταν δὲν ἄκουγε πιά βήματα ἢ Λούταινα, ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα της, καὶ μιὰ φωνούλα σὰ λυγμός, σὰν κλάμα, βγήκε ἀπὸ τὸ στήθος της. Ὑστερα ἔβαλε μιὰ στρίγλικη φωνή:

— Μωρὲ Δῆμο!... μωρὲ Κώστα!... μὲ σκότωσε... Ἀχ! παιδάκια μου!... Ποῦ εἶστε παιδιά μου!... Τρεχᾶτε!...

Σὲ λιγάκι δυὸ ἄντρες καὶ μιὰ γυναῖκα πὺν ἦτανε δῶ κεῖ στὸν κάμπο κι ἄκουσαν τὶς φωνές, παράτησαν τὶς δουλειές τους καὶ τρέχοντας ἀνάμεσα στὰ σπαρτά, ἤρθανε κοντὰ στὴ γριά.

*
**

Οἱ Λουταῖοι ἦτανε φουρτουνιασμένοι. Αὐτὸ τὸ ἀνεξήγητο περιστατικὸ τοὺς ἀναψέ τὰ αἵματα. Ὁ Δῆμος ἔπιασε καὶ καθάριζε κάποιον μαυροβουνιώτικο περίστροφο. Γιὰ μιὰ γυναῖκα βέβαια δὲν χρειάζοντανε κουμποῦρες καὶ μαχαίρια, ἕνα παλιόξυλο ἔφτανε. Κι οὔτε κι αὐτὸ ἦταν ἀπαραίτητο. Ἐνα ξεμάλλιασμα καὶ δυὸ τρεῖς κλωτσιές, εἶναι μιὰ καλὴ τιμωρία.

Ἄκοῦς νὰ πιάσει μιὰ γριά καὶ νὰ τὴ δέρνει!

Δὲ μπορούσανε νὰ τὸ καλονιώσουν. Ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἢ

ἄγνωστη γυναῖκα, πὸ σκοτίζονταν τόσο πολὺ γιὰ τὸ πὼς δουλεύει ἢ μάνα τους;

Ἡ γριὰ τὰ δηγόντανε τόσο καθαρὰ πὸν δὲ μπορούσε νὰ πεῖ κανέννας ὅτι εἶναι παραμύθι ἢ καμιὰ ἀπὸ κείνες τὶς παράκρουσες πὸν παθαίνουν οἱ γερόντοι. Κι ὅμως κανέννας δὲν ἤθελε νὰ τὸ πιστέψει πὼς ἡ ἄγνωστη γυναῖκα εἶναι μιὰ ἀληθινὴ γυναῖκα μὲ κόκκαλα, μὲ κρέας.

Ὁλος ὁ κόσμος μιλοῦσε γι' αὐτὸ τὸ περιστατικὸ κι οἱ κουβέντες εἶχανε τὸν τόνο τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Καὶ τὰ παιδάκια τὸ ξέρανε, κι ἐκεῖνα ἦτανε πὸν ἔβλεπαν μπροστὰ τους γυναῖκες ἀέρινες νὰ διαβαίνουν.

Ἡ ἔσοχη ἦταν ἐπικίντνη.

Ὁ Δῆμος καθόντανε χάμου στὸν ἴσκιό τῆς συκαμιᾶς, δίπλα στὸ σπῖτι τους, καὶ μὲ κάτι παλιόπανα λάδωνε καὶ καθάριζε τὸ μαυροβουνιώτικο περίστροφο.

— Φοβᾶμαι μὴ καὶ δὲν εἶναι στὰ καλά τῆς ἢ μάνα μας, εἶπε ὁ Κώστας πὸν καθόντανε κι αὐτὸς ἐκεῖ σιμά.

— Ἄν τόχασε ἡ γριὰ... μουρμούρισε ὁ Δῆμος ἀνασηκώνοντας τοὺς ὠμούς του.

— Τὶ νὰ πεῖ κανέννας δὲν ξέρει. Μὰ πάλι, ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ παλιογύναικα; Ἔχει δυὸ ἐλιές, λέει, τὴ μιὰ κάτου ἀπ' τὴν ἄλλη, στὸ δεξιὸ μέρος κοντὰ στὸ στόμα ἔχει γαλανὰ μάτια ἔχει καστανὰ μαλλιά. Ἡ γριὰ τὰ λέει καταλεπτῶς. Φοράει πράσινο φουστάνι καὶ καφὲ σάκο. Ὅλοι τὰ μάθανε αὐτὰ μὰ κανέννας δὲν ξέρει τέτοια γυναῖκα κι' ἐδῶ καὶ στὰ γύρω χωριά.

— Θὰ τὸ ἰδοῦμε, εἶπε ὁ Δῆμος πὸν εἶχε ἐτοιμάσει πιά τὸ περίστροφο καὶ καθόντανε μὲ μισογερμένο τὸ κεφάλι.

Ἡ γριὰ ἦτανε μέσα στὸ σπῖτι καὶ κοίταζε νὰ μπαλώσει κάποιον δρίλινο φουστάνι. Ἡ Μαρία θέλησε νὰ τὸ φκιάσει αὐτὴ, μὰ ἡ πεθερά τῆς δὲν τὸ δέχτηκε, ἀπὸ ἰδιοτροπία. Κι ἐκεῖ ἔβανε κάτι στραβὲς βελονιὲς ἢ Λούταινα καὶ κόλλησε ἔτσι τὸ μπάλωμα, πὸν σούρωνε καὶ μαζώνονταν τὸ φουστάνι. «Καλὸ τόφκιασα», εἶπε μέσα τῆς.

Σήμερα ἦτανε καλὰ μὰ ὅλο θυμόντανε τὴν ξένη γυναῖκα καὶ τὰ ψεσινὰ τῆς βάσανα, πὸν δὲ μπορούσε νὰ στεριώσει

καλὰ στὰ πόδια της καὶ τὴν ἔφερε ἀγκαζὲ ἴσαμε τὸ σπῆτι ἕνας ἀπ' τοὺς ἄντρες ποὺ φτάσανε μὲ τὶς φωνές της.

Ὁ Δῆμος μπῆκε μέσα κι ἔβαλε τὸ περιστροφὸ σὲ μιὰ κασέλα χωρὶς νὰ τὸ γιομίσει. Ὑστερα κάθησε κιόλας πάνου στὴν κασέλα καὶ συλλογιζόντανε.

— Καὶ πῶς ἦτανε αὐτὴ ἡ γυναῖκα, μάνα; ρώτησε μετὰ ἀπὸ λίγο.

Πάρα πολλὲς φορὲς εἶχε ρωτήσῃ τὸ ἴδιο. Κι ἡ γριὰ τὴν κάθε φορὰ τοῦ ξανάλεγε, χωρὶς νὰ βαριέται. Τώρα πρὶν, ποὺ εἶδε τὸ Δῆμο νὰ κρύβει τὸ περιστροφὸ στὴν κασέλα, ἀναγάλιασε ἡ καρδιά της. Καὶ χαρούμενη δηγήθηκε γιὰ τὸ χτεσινὸ περιστατικὸ καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγνωστῆς γυναίκας. Ἡ Μαρία ἀκούμπησε στὸν τοῖχο κι ἄκουγε κι αὐτὴ.

— Καὶ σὺ γιατί δὲν τὰ φοροῦσες τὰ διαλοπάπουτσα εἶπε ὁ Δῆμος ἀφοῦ τελείωσε ἡ μάνα του.

— Ἀχ δὲ μπορῶ παιδάκι μου, δὲ μπορῶ νὰ δουλέψω ποδεμένη, ἔκαμε κλαψιάρικα ἡ γριὰ.

— Καλὰ τὰ φοροῦσες, γιατί νὰ τὰ βγάλεις;

— Δὲ μποροῦσα Δῆμο μου.

— Ἔτσι, ζάντζα εἶνε αὐτὴ. Ὅσο εἶχες τὰ παλιὰ δὲν τάβγανες ἀπ' τὰ πόδια σου καὶ στὸ νερὸ ἀκόμα.

— Τὰ παλιὰ ἦτανε χαλασμένα, μουρμούρισε ἡ γριὰ.

— Μὰ ποιὰ εἶναι αὐτὴ; φώναξε ὁ Δῆμος χτυπώντας τὴν κασέλα μὲ τὸ γρόθο του.

Στὴν πόρτα παρουσιάστηκε ὁ Κώστας.

— Τί μαλώνετε; ρώτησε.

— Δὲ μαλώνουμε, εἶπε ἡ Μαρία.

Ὁ Κώστας μπῆκε μέσα καὶ κάθησε κι αὐτὸς σ' ἕνα σκαμνί.

— Μονάχα νὰ τὴ γραπῶσω στὰ νύχια μου, εἶπε ὁ Δῆμος κουνώντας γερό τὸ κεφάλι καὶ μισοκλείνοντας τὰ μάτια.

— Ποὺ θὰ μοῦ πάει ἡ παλιογύναικα! φοβέριξε ὁ Κώστας.

— Καὶ φτερὰ νὰ βγάλει νὰ πετάξει δὲ θὰ μᾶς γλυτώσει.

— Ἐγὼ δὲ μπορῶ ἀκόμα νὰ τὸ καλοχωνέψω, πῶς διά-

ολο ἀποκότησε νὰ χτυπήσει τὴ μάνα μας. Καὶ ποιά εἶναι αὐτή!

— Θὰ τὸ ἰδοῦμε, εἶπε ὁ Δῆμος κι ἔμεινε συλλογισμένος.

Παράτησαν καὶ τὶς δουλειές σήμερα, τὰ παράτησαν ὅλα. Ὁ Δῆμος εἶχε ρθεῖ κατὰ τὶς ἐννιά ἢ ὥρα ἀπὸ τὰ γίδια πὸν τὰ σαλάγιζε κατὰ τὸ Μέγα Λάκκο καὶ θὰ στάλιζαν στὸν ἴσκιο τῶν κουμαριῶν. Ὁ Κώστας δὲν πῆγε σὲ καμιὰ δουλειά· βγήκε δυὸ τρεῖς φορές στὰ μαγαζιά καὶ ξαναγύρισε.

Κάνα δυὸ γυναῖκες ἦρθανε νὰ ἰδοῦνε τὴ γριὰ πὸν τὴ θαρρούσανε στὸ στρῶμα, ἀφοῦ ἄκουσαν πὼς τὴ φέρανε κρατώντας πῆς τὸ βράδυ.

Οἱ δυὸ ἀντρες βγήκανε ὄξω καὶ χώθηκαν κάτου ἀπὸ ἓνα φρετζιάτο, μιὰ πλατειὰ σκιαὰδα καμωμένη ἀπὸ κλαδιὰ πλατανιῶν πὸν ἀκόμα δὲν εἶχανε ξεραθεῖ τὰ φύλλα τους. Καὶ κεῖ κανόνισαν πὼς θὰ πιάνανε τὰ πόστα αὔριο τὸ δειλινὸ πὸν θὰ ξαναπάγαινε ἡ γριὰ πάνου στὴν Ἀγραπιδούλα.

Ὅστοςο ἡ Λούταινα μὲ τὶς γυναῖκες μέσα, λέγανε τὰ βάσανά τους. Γιὰ δέκατη πέμπτη φορὰ ξαναμολόγησε τὰ περιστατικὰ ἡ γριὰ κι ὕστερα πάνου σ' αὐτὰ κουβέντιαζαν κι ἡ κάθε μιὰ ἔλεγε τὴ γνώμη της.

— Μὰ ἀφοῦ τὴν πρώτη φορὰ σὲ φοβέριξε γιατί ἔσου τάβγαλες τὰ παπούτσια σου ὕστερα; εἶπε ἡ μιὰ γυναῖκα.

— Καὶ μπορῶ, Παρασκευή μου, νὰ γυρίζω μέσα στὸ καλαμπόκι ποδεμένη; εἶπε ἡ Λούταινα.

— Καλὰ ἔκαμε, εἶπε ἡ ἄλλη γυναῖκα χτυπώντας τὴ γροθιά της στὴν παλάμη τοῦ ἄλλου χεριοῦ. Μπὰ ἀλίμονο! Τὸ χατήρι θὰ τῆς ἔκανε κείνης τῆς σκρόφας! Ξεταχτὴ θὰ τὴν ἔβανε;

-- Δὲν εἶναι αὐτό, Δήμητρα, ἔκαμε ἡ Λούταινα ἤσυχα.

— Ὁχ, καλύτερα νὰ τὰ φοροῦσες τὰ παπούτσια σου, εἶπε ἡ Παρασκευή. Ἀφοῦ ἔρχεται μιὰ ξένη γυναῖκα καὶ σοῦ λείει τέτοιο πρᾶμα.... Ποῦ ξέρεις τί γυναῖκα εἶναι αὐτή; Γιὰ νὰ γνοιάζεται, ἂν εἶσαι ξυπόλητη ἢ ποδεμένη, θὰ πεῖ πὼς... Ἐγὼ λέω κάτι ἄλλο πρᾶμα εἶναι.

Κι ἔκαμε τὸ σταυρό της.

Ἡ Λούταινα τὴν κοίταξε γιὰ λίγο.

— Λυώνουν τὰ παπούτσια στή δουλειά, μουρμούρισε ὕστερα. Γιατὶ νὰ τ' ἀδικήσω τὰ παιδιὰ μου;...

*
* *

Ἐνα κοπάδι γίδια, ἴσαμε σαράντα, ἦτανε σκορπισμένα στὸ πλάγι τῆς Μακρυᾶς Ράχης πού βλέπει κατὰ τὴν Ἀγραπιδούλα. Τὰ γίδια βόσκανε στὰ χαμοπούρναρα κι ὁ τσοπάνος τοὺς σφύραγε πότε πότε καὶ πετοῦσε καμιὰ πέτρα γιὰ νὰ μὴν πάρουν τὸν κατήφορο καὶ πέσουν μέσα στὰ καλαμπόκια. Ὁ τσοπάνος ἦτανε ὁ Δῆμος. Πρόσεχε τὴ γριά πού βοτάνιζε κάτου στὸ χωράφι, καὶ κοίταζε καὶ στὸ δρόμο πού ἔβγαινε ἀπὸ τὴ λαγκαδιὰ καὶ σ' ὄλον τὸν κάμπο γύρα. Ὅποιος καὶ νὰ περνοῦσε φαίνονταν. Εἶχε καλὸ καρπούλι ὁ Δῆμος.

Διάβηκαν κάτι μαθητούδια πού πάγαιναν κατὰ τὴ Μάντρα, διάβηκαν κάτι χωριάτες καὶ μιὰ δυὸ γυναῖκες. Ὅλοι περνούσανε στὸ δρόμο.

Ὁ Δῆμος εἶχε στή λουρίδα του τὴ μαυροβουνιώτικη κουμπούρα καὶ κάτι σὰν ἀνατριχίλα τοῦ σήκωνε τὶς τρίχες τοῦ κορμιοῦ του. Ἀντικρὺ, στὸ πλάγι τῆς ράχης τοῦ Ἀϊλιά, εἶχε πιασμένο καρπούλι ὁ Κώστας. Ἀνάμεσα στὶς πουρνάρρες ἄσπριζε τὸ πουκάμισό του. Ἦταν ὅμως τόσο καλὰ κρυμμένος πού ἂν δὲν ἤξερε κανένας, δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν ξεχωρίσει. Θὰ τὸν περνοῦσε γιὰ μιὰ πέτρα.

Κανένας δὲν εἶχε ἰδεῖ τοὺς δυὸ Λουταίους νὰ πιάνουν τὰ καρπούλια τους, γιὰτὶ ἦρθανε, ὁ καθένας τους, ἀπὸ τὴν κορφὴ τῆς ράχης ὅπου βρισκόνταν τώρα. Λέγανε, ν' ἀνεβεῖ ὁ ἕνας στὴ μεγάλη βελανιδιὰ πού εἶναι στὴν ἄκρη τὸ χωράφι γιὰ νὰ βρισκεται πιὸ κοντὰ στὴ γριά. Ὅμως ὕστερα συλλογίστηκαν πὼς μπορούσε νὰ τὸν ἰδεῖ κάποιος καὶ τότε τὰ σκεδιά τους πάγαιναν στὸ βρόντο. Ἄν τοὺς ἔπαιρνε μυρουδιὰ ἢ γυναῖκα καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ ρθεῖ, τί εἶχανε νὰ κερδίσουν; Αὐτοὶ θέλανε νὰ τὴν πιάσουν, νὰ ἰδοῦνε ποιά εἶναι καὶ νὰ τῆς δώσουν ἕνα καλὸ μάθημα, ἕνα ξύλο πού νὰ τὸ θυμᾶται σ' ὅλη της τὴ ζωή. Γι' αὐτὸ δὲν πέρασαν

ἀπὸ τὸ δρόμο, οὔτε πάτησαν καθόλου στὸ μικρὸν κάμπο. Τώρα, ἕνας κάποιος βοσκὸς εἶχε τὰ γίδια του στὸ πλάγι τῆς Μακρουᾶς· Ράχης· στὸ ἀντικρυνὸ πλάγι τῆς ράχης τοῦ Ἀιλιά κάτι ἄσπριζε, ἴσως μιὰ πέτρα.

Ἡ γριὰ σκυμμένη βοτάνιζε χωρὶς νὰ γνοιάζεται για τίποτα. Διακόσια μέτρα σιμὰ ἦτανε τὸ ἕνα παιδί της, ἀνατολικά. Σὲ ἄλλα τόσα μέτρα, κατὰ τὸ βασίλεμα τοῦ ἡλιοῦ, βρίσκονταν τὸ ἄλλο.

Τὰ γίδια ὄλο καὶ πονοῦσανε κατὰ τὸν κάμπο. Ἔβλεπαν τὴν πρασινάδα καὶ τὴ λιμπίζονταν. Ἐνα τραγὶ ξέκοψε τὸν κατήφορο καὶ σὰ νὰ κοίταζε νὰ ξεκλεφτεῖ, νὰ βγεί στὰ χωράφια· ἔπαιρνε μιὰ μπουκιά πουρναρόφυλλα ἀπὸ δῶ μιὰ ἀπὸ κεῖ καὶ προχωροῦσε. Ὁ Δῆμος φώναζε «Ἔέα! ἔέα!», τοῦ πετοῦσε κάτι μεγάλες πέτρες καὶ τὸ γύριζε πίσω.

Εἶχανε πάρει τ' ἀπόσκια καὶ δρόσιζε. Τὰ κύπρια τῶν γιδιῶν ἀχούσανε δῶ κεῖ· ἕνα σὰ ν' ἀκούγονταν ἀπὸ χαμηλά κι ὁ Δῆμος ἀνασηκώθηκε στὶς ἄκρες τῶν ποδιῶν του για νὰ ἴδει. Τὸ μάτι του πῆρε κάτι κέρατα γίδας νὰ ξεπροβάλουν ἀπ' τὰ πουρνάρια, κάτου κοντὰ στὰ καλαμπόκια. Τὴν ἴδια στιγμή τοῦ σφύριξε ὁ Κώστας για νὰ τὸν εἰδοποιήσει πὼς κάμποσες γίδες, κρυμμένες ἀπ' τὸ φρύδι τῆς ράχης, εἶχανε ξεκόψει καὶ θάπεφταν μέσα στὰ σπαρτά. Ὁ Δῆμος τρεχάτος, πηδώντας τὰ πουρνάρια καὶ τὶς πέτρες, βγῆκε σὲ μιὰ στιγμή στὸ ριζὸ τῆς ράχης, ἄρπαξε πέτρες καὶ τὶς πετοῦσε στὶς γίδες πὸν ἦταν ἔτοιμες νὰ πηδήσουν μέσα στὰ καλαμπόκια. Οἱ λίγες ξεκομμένες γίδες γυρίσανε κατὰ τὸν ἀνήφορο καὶ σκίζανε τὰ θάμνα ξεμακραίνοντας για νὰ γλυτώσουν τὶς πετριές. Τὸ ἄλλο κοπάδι ὅμως, πὸν βρέθηκε ἀφύλαχτο για μιὰ στιγμή, κρέμασε για κάτου ἀκράτητο καὶ σκόρπιο. Θὰ γίνονταν ζημιὰ χωρὶς ἄλλο ἂν δὲν ἔφτανε ἀπὸ πέρα ὁ Κώστας. Κι οἱ δυὸ ἄντρες μαζὶ ἀμπόδισαν τὸ κοπάδι μὲ σαλαγητιά, μὲ πετριές, μὲ σφυρίγματα, καὶ τόσπρωξαν κατὰ τὸ βουνό, χτυπώντας ἀλύπητα μὲ τὶς γκλίτσες τους καμιά γίδα πὸν τύχαινε νὰ βρεθεῖ κοντὰ τους.

— Βάρα, νὰ τὶς βγάλουμε τὸ πίσω μέρος νὰ μὴ μᾶς ξαναφύγουν, εἶπε ὁ Κώστας κοντανασαίνοντας.

Κι ὀλοένα σαλαγώντας, κυνηγούσανε τὰ γίδια, πέρα κι ἀπάνου, ὅσο πού τάφεραν κάμποσο ψηλὰ καὶ στὸ πίσω μέρος τοῦ φρυδιοῦ τῆς ράχης, σ' ἓνα γούπατο. Ἄπὸ δῶ ἤθελαν ὦρα γιὰ νὰ ξαναβγοῦνε κάτω τὰ γίδια καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, δὲν ἔβλεπαν τὰ καλαμπόκια νὰ τὰ λιμπίζονται.

— Τώρα δὲν πάω πάλι ἀπὸ πέρα, εἶπε ὁ Κώστας.

— Τί γυρεύεις κεῖ; ἔκαμε ὁ Δῆμος· τὸ ἴδιο εἶναι.

Δὲν ἔβλεπαν τὴ γριὰ καὶ τράβηξαν πίσω, νὰ ξαναπερνᾶσουν τὸ λαγκιόλι τῆς ράχης πού ἦτανε μπροστά τους. Περπατούσανε γλήγορα γιατί ἀνησύχησαν γιὰ τὴ μάνα τους πού εἶχαν ἓνα δυὸ λεφτὰ νὰ τὴν ἰδοῦν.

Μόλις ξανοίχτηκε στὰ μάτια τους τὸ δικό τους χωράφι, ἀκοῦνε μιὰ φωνὴ πού τους καλοῦσε.

— Μωρὲ Κώστα!.... μωρὲ Δῆμο!.... μὲ σκότωσε.... τρεχᾶτε.... ὦωχ!.... παιδάκια μου!....

Εἶδανε τὴ γριὰ πεσμένη χάμου μέσα στὸ καλαμπόκι ν' ἀναταράζεται. Κανένας δὲν ἦτανε σιμὰ τῆς, οὔτε ἔφρευγε κανένας εἴτε ἄντρας εἴτε γυναῖκα, πρὸς τὸν κάμπο ἢ κατὰ τὴ λαγκαδιὰ ὅπου χώνονταν ὁ δρόμος. Τὰ δυὸ ἀδέρφια χύθηκαν σὰ μανιασμένα λιοντάρια τὸν κατακατήφορο, πηδούσανε τὶς πουρνάρες, τσακίζονταν πάνου στὶς κοτρῶνες. Γιὰ μιὰ στιγμή βρέθησαν κοντὰ στὴ μάνα τους, καὶ γονάτισαν δίπλα τῆς. Κεῖνη βογγοῦσε καὶ πάσκιζε ν' ἀνασηκωθεῖ ἀκουμπώντας στὰ χέρια τῆς ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ἔτρεχαν δάκρυα.

Ὁ Δῆμος δὲ στάθηκε κεῖ. Ἀμέσως σηκώθηκε καὶ τρέχοντας τράβηξε κατὰ τὴ λαγκαδιὰ. Ὁ δρόμος περνᾶει ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ μέρος στὰ ριζὰ τῆς Μακρουᾶς Ράχης. Ὅταν βγεῖ κανένας στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου, μπορεῖ νὰ ἰδεῖ ὅλον τὸ δρόμο ὡς κάτω στὰ Καλυβιώτικα ἀμπέλια κι ἀποπέρα ἀκόμα στὶς λάκες τοῦ Ἀἰδημήτη.

Δὲ φαίνονταν ψυχὴ σ' ὄλο τὸ μάκρος τῆς στρατάς, μὰ ὁ Δῆμος τράβηξε κάτω ὀλοένα τρέχοντας καὶ κοιτάζοντας δεξιὰ καὶ ζερβιά, ὅπου ὑποψιάζονταν πὼς μποροῦσε νὰ κρυ-

φτεῖ ἄνθρωπος. Κοίταξε στὰ δυὸ τρία παλιὰ ἀσβεστοκάμινα ὅταν περνοῦσε, καὶ τέλος βγῆκε στὰ Καλυβιώτικα ἀμπέλια.

Ἀπὸ τὴ στιγμή πού φώναξε ἡ γριά ἴσαμε τώρα δὲ θὰ εἶχανε περνάσει πιὸ πολλὰ ἀπὸ πέντε λεφτὰ τῆς ὥρας. Μιὰ γυναῖκα, ἢ καὶ ἄντρας ἀκόμα, ἦτανε ἀδύνατο νὰ φτάσει μακρύτερα ἀπὸ τὸν Ἀϊδημήτηρ, ὅσο κι ἂν ἔτρεχε. Νὰ κρυφτεῖ πουθενά, δὲν εἶχε μέρος ἔχτος ἀπὸ τὸ ἀσβεστοκάμινο.

Ὁ Δῆμος στάθηκε μὴν ξέροντας τί νὰ κάμει. Νὰ πάει πιὸ κάτου, ἦτανε ἄσκοπο. Κι ἄλλως τε τὴν ὥρα πού ξεφώτισε ἡ γριά, εἶχανε κοιτάξει καὶ κατὰ τὸν κάμπο καὶ κατὰ τὴ λαγκαδιά, μὰ κανέναν δὲν εἶδανε. Δὲν καταλάβαινε τί διάολο εἶχε συμβεῖ καὶ μάνιωνε. Πάλι τρέχοντας, ὄχι ὅπως πρὶν ὅμως, γιατί εἶχε κουραστεῖ κι ἦτανε κιόλας λίγο ἀνηφοριά, γύρισε στὴν Ἀγραπιδούλα. Ὁ ἀδερφός του εἶχε φερμένη τὴ γριά κοντὰ στὴ βελανιδιά. Τὴν εἶχε ξαπλώσει ἀνάσκελα καὶ καθόντανε δίπλα της, τὴν κοίταζε πού ἔλαιγε καὶ τῆς σφογγοῦσε τὰ δάκρυα μὲ τὸ χέρι του. Πίσω του στέκονταν δυὸ ἄντρες πού φορούσανε σκοῦρα πουκάμισα καὶ μιλούσανε.

— Ἐγὼ θὰ χάσω τὸ μυαλό μου, εἶπε ὁ Δῆμος, μόλις ἔφτασε καὶ κάθησε χάμου λαχανιασμένος.

Οἱ δυὸ ἄντρες τὸν ζύγωσαν καὶ τὸν ρωτοῦσανε.

— Εἶναι ζωντανή; ἔκαμε ὁ Δῆμος.

— Ζωντανή, ἀποκρίθηκε ὁ ἀδερφός του, μὰ μιλιὰ δὲ βγάινει. Μονάχα κλαίει. Δὲ φαίνεται νὰ καταλαβαίνει μὲλο πού ἀνοίγει κάποτε κάποτε τὰ μάτια της.

— Τίποτα δὲ βρῆκα, εἶπε ὁ Δῆμος. Πῆγα ὡς τὸν Ἀϊδημήτηρ σκεδόν, κοίταξα ὀλοῦθε.

— Μὰ τί εἶναι τοῦτο! ἔκαμε ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ ἄντρες.

— Ἐσεῖς ποῦ εἴσαστε, ὅταν ἀκούσατε τὴ φωνή; ρώτησε ὁ Δῆμος.

— Δῶ πιὸ πέρα, σκαλίζαμε.

— Ἀπάνου κατὰ τὴ Μάντρα μήπως εἶδατε κανένανε νὰ φεύγει;

— Μήτε ψυχή.

— Μὰ κι ἐμεῖς εἴμαστε κεῖ δὰ στὸ πλάγι, κι ἔπιανε τὸ

μάτι μας ὅλο τὸν τόπο, ἀλλὰ δὲν εἶδαμε κανέναν. Ἐτοῦτο εἶναι μυστήριον. Δὲν ξέρω τί νὰ πῶ.

Ἡ Λούταινα βογγοῦσε κι ὁ Δῆμος πῆγε πιὸ κοντὰ καὶ ἔσκυψε πάνου της.

— Μάννα, λέει. Σὲ πονάει τίποτα μάννα; Δὲ μπορεῖς νὰ κρίνεις; Τί ἔχεις;

Μισάνοιξε τὰ μάτια της ἡ γριά, κι ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάκρυα ποὺ τὰ πλημμύριζαν τὸν κοίταξε, καὶ τὰ ξανάκλεισε. Τὸ κορμί της δὲν τὸ κουνοῦσε ὀλότελα. Ὁ Κώστας κάθονταν ἀκούνητος, φουρτουνιασμένος.

Τὰ παπούτσια τῆς γριάς ἦτανε ἀφημένα κεῖ δίπλα, κι ὁ Δῆμος τὰ πῆρε καὶ τῆς τὰ φόρεσε.

— Θὰ μᾶς κοινομήσετε κάνα δυὸ σανίδες νὰ φτιάσουμε ἓνα ξυλοκρέββατο νὰ τὴν πᾶμε κάτου; εἶπε ὁ Δῆμος στοὺς δυὸ ἄντρες.

Ἦτανε ἀπὸ τὴ Μάντρα καὶ δὲν ἤθελαν πιὸ πολὺ ἀπὸ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας νὰ πᾶνε στὰ σπίτια τους καὶ νὰ γυρίσουν. Ἀμέσως ἔφυγαν.

Ὁ Κώστας κι ὁ Δῆμος τραβήχτηκαν λίγα βήματα μακριὰ ἀπὸ τὴ μάννα τους καὶ σιγανομιλοῦσαν. Τὸ περισσότερο ὅμως ἔκαναν κάτι γκριμάτσες ἀπελπισίας.

— Δὲν ἔπρεπε νὰ ξεμακρύνουμε κι οἱ δυὸ, εἶπε ὁ Κώστας.

— Ἐστὺ καλὰ ἦσουν ἀπὸ πέρα, ἔκαμε ὁ Δῆμος, τί διάολο ἔφυγες ἀπὸ κεῖ;

— Ἀφοῦ θὰ κάνανε Γῆς Μαδιάμ τὰ σπαρτὰ οἱ γίδες! Καὶ δὲ φαινόντανε νάρχεται ἀπὸ πουθενὰ κανένας. Ἐμεῖς γιὰ μιὰ στιγμή μονάχα τὴ χάσαμε ἀπ' τὰ μάτια μας τὴ γριά. Πότε διάολο παρουσιάστηκε αὐτὴ ἡ γυναῖκα, πότε ἔγιναν ὅλα τοῦτα; Μόλις ἀκούστηκε ἡ φωνὴ εἴμαστε ξαγναντισμένοι, μὰ τίποτα δὲν εἶδαμε.

Ὁ Δῆμος ποὺ ἀκουγε συλλογισμένος, εἶπε σὲ λιγάκι:

— Ἀλλιῶς δὲν ξηγιέται... ξέρω γώ... ἀφοῦ κανέναν δὲν εἶδαμε...

— Διάολος εἶναι; φάντασμα εἶναι; ξωθιὰ εἶναι;

— Λέω, μὴ δὲν εἶναι τίποτα. . . .

— Οὐ, βέβαια. Οἱ γερόντοι βλέπουνε πολλὰ πράματα.

Σὲ λίγο γύρισαν οἱ δυὸ Μαντριῶτες μὲ μιὰ καζάκα ἀπ' αὐτὲς πού κουβαλᾶνε λιθάρια οἱ χτίστες. Τῆς εἶχανε προστέσει κοντοσάνιδα ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ καὶ θὰ χωροῦσε σκεδὸν τὴ γριά. Μαζὶ μὲ τοὺς δυὸ Μαντριῶτες εἶχανε ρθειῖ κι ἄλλοι πεντ' ἕξι ἀκόμα, κι ὁ Δῆμος παρακάλεσε ἕναν νὰ μαζώξει τὰ γίδια κατὰ τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ γιὰ νὰ πιάσουν τὸ σύρραχο καὶ νὰ βόσκουν τὴ νύχτα.

Βόλεψαν τὴ γριά στὸ πρόχειρο φορεῖο καὶ δυὸ ἄντρες μόνο τὸ σηκώσανε καὶ κίνησαν γιὰ κάτω. Οἱ ἄλλοι ἀκολουθούσανε κουβεντιάζοντας. Μόλις σουρούπωνε.

Βέβαια πουθενὰ ἄλλοῦ ἀπὸ τὸ μυαλὸ τῆς Λούταινας δὲν εἶχε παρουσιαστεῖ ἡ ξένη γυναῖκα. Κάποιος θὰ τὴν ἔβλεπε, ἂν ἦτανε ζωντανὸ πλάσμα. Τὰ φαντάσματα ἐξ ἄλλου δὲν ἔχουνε πέραση πιά, εἶναι χρόνια καὶ χρόνια πού ἡ βασιλεία τους πέρασε. Οὔτε στὰ παραμύθια δὲν ἀκούγονται τώρα. Τὸ μυαλὸ τῆς γριάς ἔπλασε ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία μὲ τὴ γυναῖκα καὶ μὲ τὰ παπούτσια. Δὲ χωροῦσε καμιὰ ἀμφιβολία.

Ὅσο μὲν μόλις ἔφτασαν κάτω ἔκαμαν κάτι γιαιτροσόφια τῆς γριάς πού δὲν τὴ συνέφεραν, κι ἀναγκάστηκαν νὰ πάρουν ἕνα γιαιτρὸ νὰ τὴν ἰδεῖ.

Ὁ Γιατρός τῆς ξεγύμνωσε τὶς πλάτες.

— Μωρέ, τὴν ἔχουν τσακίσει στὸ ξύλο! φώναξε βλέποντας καταμέλανο τὸ ζαρωμένο κορμί.

Δῶ κεῖ ξεχώριζαν κάτι μελανιάσματα πιὸ ζωηρά, μεγάλα ἴσαμε μιὰ γροθιά.

— Καμιὰ δεκαριά βεντουῆδες κούφιεσ καὶ δύο μὲ αἷμα: αὐτοῦ κι αὐτοῦ, εἶπε ὁ γιαιτρὸς δείχνοντας τὸ μέρος. Καὶ δῶστέ της λίγο κονιάκ νὰ συνέρθει.

*
* *

Τὴν ἄλλη μέρα ἦτανε στὰ συγκαλά της ἡ Λούταινα καὶ τοὺς μολόγησε καταλεπτῶς γιὰ τὴν ἄγνωστη γυναῖκα. Ἦρθε, λέει, κοίταξε ἂν ἦτανε ξυπόλητη κι ἀφοῦ τὴ φώναξε

παλιόγρια και στρίγλα, τὴν ἄρπαξε καὶ τὴ χτυποῦσε στὸ κορμί ὅλο γροθιές. Ὅσο χτυποῦσε, μούγκριζε.

— Ὅταν φώναξεις, εἶχε ὥρα πού ἔφυγε; ρώτησε ὁ Κώστας.

— Ὅχι, παιδάκι μου, ἀκόμα κεῖ ἦτανε· μούδωκε μιὰ κλωτσιὰ στὸ φτενὸ καὶ τότες ἔφυγε.

— Κεῖ ἦτανε! ἔκαμε ὁ Δῆμος κοιτάζοντας μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια τὴ μάνα του.

Ὁ νοῦς τους δὲ μπορούσε νὰ τὸ χωρέσει αὐτὸ τὸ πρᾶμα.

Ἡ γριὰ ἔμεινε κάμποσες μέρες στὸ στρῶμα, ὅσο πού ἔνωσε ἀλαφρότερο τὸ κορμί της. Τότε, ἓνα πρωὶ, ἦτανε γιὰ πολλὴ ὥρα συλλογισμένη. Ὑστερα εἶπε, ὄχι τραγουδιστά, μὰ μὲ τὸν τρόπο πού λένε τὶς παροιμίες:

Τὶ κάθομαι καὶ τραγουδῶ καὶ χάνω τὸν καιρὸ μου,
Δὲν πάω νὰ μάσω λάχανα νὰ φάει τὸ φαμελιό μου!

Καὶ σηκώθηκε.

Μπορεῖ νάβαλε γνώση τώρα, καὶ θὰ φοράει τὰ παπούτσια πιά. Τὰ παιδιά της κ' ἡ νύφη τῆς εἶπανε:

— Φόρεσέ τα τὰ παπούτσια καὶ μὴν τὰ ξαναβγάλεις ποτέ, οὔτε σὲ δρόμο, οὔτε σὲ δουλειά, οὔτε καὶ στὸν ὕπνο σου ἀκόμα.

Αὐτὴ πότε πότε μουρμουρίζει.

— Δὲ θέλω νὰ τ' ἀδικέψω τὰ παιδιά μου, δὲν τὰ ξοδεύω τὰ παιδάκια μου.

ΝΙΚΟΣ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

